

กลไกในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีไล่เดือนดินในตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ไพฑูรย์ อินตะขัน ¹/ กาญจนา คูมา ²/ สนธิญา สุวรรณราช ³/ สุธีรา ทิพย์วิวัฒน์พจนาน ⁴/
จารุวรรณ ลิ้มปีไพบูลย์ ⁵/ ออมทอง พัฒนพงษ์ ⁶/ ศรัณยา ลินพานี ⁷/ เกศนีย์ สัตตรัตนขจร ⁸/
ปณิตชัต กัลยา ⁹/ กมลวรรณทวารธรณ ¹⁰/ อภิชาติ ตันนิตศุภวงศ์ ¹¹/ อวิธดา บินโซดาไอ ¹²

^{1 2 3 4} สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

^{5 6 7} สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

^{8 9 10} สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

¹¹ สาขาวิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

¹² สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย

E-mail : Superkop_p@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อค้นหากฎการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพื้นที่ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ประชากรกลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มเกษตรกร ครุฑเรือน นักเรียนในโรงเรียนวัดนางแล และผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ตำบลปงยางคกจำนวน 50 คนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ไล่เดือนดินสามารถใช้เป็นกลไกในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะมิติด้านความรู้ ผู้เข้าร่วมโครงการสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีอยู่แล้วและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนความมุ่งมั่นของผู้ด้อยโอกาสในการช่วยเหลือตนเองไม่ยากเป็นภาระให้กับคนรอบข้างและความตั้งใจของครูและนักเรียนในการผสมผสานการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระเข้ากับการเลี้ยงไล่เดือนดินอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อสังคมที่สามารถสร้างนักวิจัยชุมชนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านไว้กับชุมชนเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสืบไป

คำสำคัญ : ไล่เดือนดิน สังคมแห่งการเรียนรู้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“Earth Worm” Mechanism for the Development of
Learning Society with Sufficiency Economy Philosophy :
A Case of Earthworm in Pong-Yang-Kok
Sub-district, Hang-Chat district, Lampang Province

Phaithun Intakhan ¹/ Kanchana Khuma ²/ Sonthiya Suwannaraj ³/
Suthira Thipwiwatpotjana ⁴/ Charuwan Limphaiboon ⁵/ Omthong Pattanaphong ⁶/
Saranya Sinpanee ⁷/ Katsanee Sattarattanakhachon ⁸/ Pannathat Kalaya ⁹/
Kamonwan Tawan ¹⁰/ Aphichat Tannitisuphawong ¹¹/ Awasda Binsodaoh ¹²

^{1, 2, 3, 4} Department of Accounting

⁵ Department of Business Computer

^{6, 7} Department of E-Business Management

^{8, 9, 10} Department of Tourism

¹¹ Department of International Business Management

¹² Department of Marketing Management Faculty, Lampang Rajabhat University, Thailand

Abstract

The main objective of this research were to find the mechanism for the development of learning society with Sufficiency Economic Philosophy in Pong-yang-kok sub-district, Hang-Chat district, Lampang province. The population samples were 50 persons including farmers, students in Wat-nang-Lea school, the elderly age and the disabled people in Pong-yang-kok sub-district. The participatory action research was used in this research. The tools used in the study consisted of questionnaire, in-depth interview, and focus groups.

The results showed that earth worm was the mechanism for the development of learning society with Sufficiency Economy Philosophy, especially the knowledge dimension. Participants reflect on the wisdom of the people and are able to solve problem appropriately. Moreover, the disabled people have the commitment to help themselves; they do not want to be a burden to those around them. In addition, the willingness of teachers and students to integrate the teaching of all subjects to raise earthworms in a systematic way should be established. This will be beneficial to society that can create researchers as local scholars with the community to build a strong community in the future.

Keywords : Earthworm, Learning Society, Sufficiency Economic Philosophy

บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นกรมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และต้องประกอบไปด้วยสองเงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคมของโลกส่งผลต่อสภาพของสังคมไทยที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศไทยทั้งในปัจจุบันและในอนาคต สังคมไทยในอนาคตจะเป็นสังคมฐานความรู้ที่มีการเรียนรู้ วัตถุประสงค์และนวัตกรรม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและสร้างสภาพการณ์ เพื่อให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย ประกอบกับการยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางปฏิบัติ ควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่เกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิกในชุมชน/สังคมเกิดการเรียนรู้โดยผ่านสื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ต่าง ๆ จนสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ มีระบบการจัดการความรู้และระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วนในสังคมทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

แหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ “บ้านบัวแก้ว” ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 482 บ้านจำ หมู่ 6 ตำบลปางยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง การดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ “บ้านบัวแก้ว” ในปัจจุบันพบว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการดำเนินงานในวิถีชีวิตก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติกรอย่างแท้จริง คือ ทำให้เกิดความพอดี พออยู่พอกิน ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่ายลดความเสี่ยงของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น เป็นภูมิคุ้มกัน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติ มีความสุข ครอบครัวมีความมั่นคง ผู้คนในท้องถิ่นมีองค์ความรู้จากการศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการดำรงชีวิตทำให้สิ่งแวดล้อมมีคุณธรรมชาติอย่างสมดุล และที่สำคัญทำให้เกิดการเรียนรู้แบบพึ่งพาทางวัฒนธรรมของประชาชน ซึ่งมีการช่วยเหลือ แนะนำ มีการแบ่งปันทางความคิดเชิงปัญญา เกิดการให้และการรับในผลผลิตในหลายรูปแบบเกิดขึ้นในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญของแหล่งเรียนรู้บ้านบัวแก้ว คือการเลี้ยงไส้เดือน

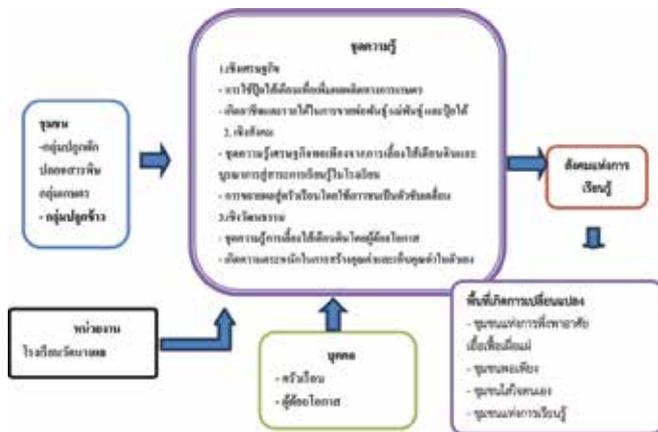
ดินเพื่อกำจัดขยะอินทรีย์ เช่น เศษอาหารจากครัวเรือน เศษผักและผลไม้ในแปลงเกษตร ฯลฯ หากนำไปทิ้งหรือกำจัดไม่ถูกวิธีอาจก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ทั้งเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค ส่งกลิ่นเน่าเหม็น น้ำเน่าเสีย ปัญหาขยะล้นเมือง ปัญหาสภาวะโลกร้อน ซึ่งถ้ามีการขยายผลโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะเกิดผลดีต่อครัวเรือน ชุมชนทั้งในมิติเชิงสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

นอกจากไส้เดือนดินจะกำจัดขยะอินทรีย์แล้ว มูลไส้เดือนยังสามารถนำไปเป็นปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดินซึ่งจะเป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดกระบวนการหมุนเวียนเปลี่ยนของเสีย (Waste) ไปอยู่ในรูปของน้ำหมัก (Bio-compost worms) และปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน (Vermicompost) ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการย่อยสลายขยะอินทรีย์ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มผลผลิต ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจกลุ่มสมาชิก สหกรณ์เครดิตยูเนียนทิพย์ช้าง ที่สนใจอาชีพเสริมการทำปุ๋ยไส้เดือนดิน จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 23.10 (สหกรณ์เครดิตยูเนียนทิพย์ช้าง, 2556) และได้มีการนำร่องให้กับกลุ่มเกษตรกรบางส่วนที่สนใจ และได้ผลในด้านการช่วยเพิ่มผลผลิต การเพิ่มรายได้ ลดค่าใช้จ่ายได้และสามารถขยายผลความรู้ไปยังกลุ่มโรงเรียน กลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่อไปงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหากลไกการพัฒนา รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ประโยชน์จากไส้เดือนดินเป็นกรณีศึกษาในพื้นที่ตำบลปางยาว อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนดังนี้

1. เตรียมการวางแผนดำเนินการวิจัย โดยการจัดประชุมชี้แจงกับทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในประเด็นวิจัยเชิงพื้นที่รวมทั้งวางแผนการดำเนินงานและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถและทักษะ ประเด็นในการขับเคลื่อนงานวิจัย และสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย (รูปที่ 1)

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2. การสำรวจข้อมูล สถานการณ์ ความต้องการของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มโรงเรียน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางและรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยร่วมกับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มโรงเรียน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง จำนวน 50 คน ซึ่งเป็นการเลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ได้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม และเพื่อให้ได้แผนการปฏิบัติการวิจัย เทคนิค กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและกลุ่มเกษตรกร กลุ่มโรงเรียน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

3. ทำการทบทวนวรรณกรรมและค้นหาข้อมูล เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชนท้องถิ่นแบบยั่งยืน ในเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเชิงพื้นที่ อีกทั้งทำการตรวจสอบสภาพปัญหาโดยรวมกลุ่มเกษตรกร กลุ่มโรงเรียน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

4. ลงพื้นที่ร่วมกับนักวิจัยชุมชน เพื่อศึกษาเชิงลึกข้อมูล บริบทชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและระบบกระบวนการดำเนินงานของชุมชนและการประกอบอาชีพในท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มโรงเรียน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางสอบถามปัญหาและความต้องการที่แท้จริงโดยการประชุมกลุ่มย่อยและการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นหาข้อมูลของชุมชน

5. สรุปลงงานวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ร่วมวิจัย จำนวน 50 คน ประกอบด้วยเกษตรกร ผู้ด้อยโอกาส นักเรียน โดยมุ่งประเด็นไปที่ความรู้ที่ได้จากการเลี้ยงไส้เดือนดิน ในมิติเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม และสังเกตพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นภายหลังการเลี้ยงไส้เดือนดินในประเด็น ความพอเพียง ความใส่ใจตนเอง และการพึ่งพาอาศัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างคนในชุมชน

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลบริบททั่วไปของตำบลปงยางคก

ตำบลปงยางคกมีพื้นที่ห่างจากที่ว่าการอำเภอห้างฉัตร 14 กม. มีพื้นที่ 83.16 ตร.กม. หรือประมาณ 51,976.877 ไร่ เป็นที่ราบลุ่ม มีลำน้ำแม่ตาล แม่วัก ไหลผ่านมีการแบ่งการปกครองแบบท้องถิ่นในระดับหมู่บ้านทั้งหมด 13 หมู่ที่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านสันหนองบง หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งบ่อแป้น หมู่ที่ 3 บ้านสันหลวง หมู่ที่ 4 บ้านสันบุญเรือง หมู่ที่ 5 บ้านต้นคำม่วงชุม หมู่ที่ 6 บ้านจำ หมู่ที่ 7 บ้านปงใต้ หมู่ที่ 8 บ้านปงเหนือ หมู่ที่ 9 บ้านปงยางคก หมู่ที่ 10 บ้านช่วง หมู่ที่ 11 บ้านโฮ้ง-ทะล้า หมู่ที่ 12 บ้านหม้อ และหมู่ที่ 13 บ้านนางแล โดยมีประชากรของตำบลทั้งหมด 9,611 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 3,475 ครัวเรือน โดยอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักและมีการทำไร่ ทำสวนพืชผัก เลี้ยงสัตว์ รับจ้างในโรงงานไม้ยางพาราและโรงงานเซรามิค เป็นอาชีพเสริม พบว่า ตำบลปงยางคกเป็นตำบลที่มีปริมาณของพื้นที่จำนวนมากและยังเป็นพื้นที่ราบ

กลุ่มที่เหมาะสมแก่การทำการเพาะปลูกหรือประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมรวมทั้งยังมีลำน้ำธรรมชาติไหลผ่านตลอดทั้งปี ทำให้พื้นที่เป็นจุดเด่นด้านประกอบอาชีพทำการเกษตรได้ดี

2. บทเรียนที่ได้ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากผลการวิจัย การใช้ใส่เดือนดินเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่ตำบลบึงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีอยู่แล้วและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมตลอดจนความมุ่งมั่นของผู้ด้อยโอกาสในการช่วยเหลือตนเองไม่ยอมเป็นภาระให้กับครอบครัว และความตั้งใจของครูและนักเรียนในการผสมผสานการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระเข้ากับการเลี้ยงใส่เดือนดินอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกเช่น ภาควิชาทรัพยากรดินและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นต้น

กระบวนการ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำงานวิจัยชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะคณาจารย์ที่เป็นนักวิจัยใหม่ได้เรียนรู้วิธีการเข้าถึงชุมชน การตั้งโจทย์วิจัย วิธีการสังเกตและเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการลงพื้นที่ รู้จักวิธีการแก้ไขปัญหาในการทำงานเป็นกลุ่มมีความเข้าใจกันมากขึ้น แบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ นักวิจัยสามารถออกแบบการวิจัยได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับสภาพบริบทของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย อาทิเช่น กลุ่มโรงเรียนมีการทดลองคุณภาพของปุ๋ยใส่เดือนดินโดยการเปรียบเทียบระหว่างการปลูกผักที่ใส่ปุ๋ยใส่เดือนดิน และที่ไม่ได้ใส่ปุ๋ยใส่เดือนดิน ที่บูรณาการสาระการเรียนรู้ทั้งทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ตลอดจนการงานอาชีพอย่างเป็นกระบวนการ และสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบหรือแหล่งเรียนรู้ให้กับโรงเรียนอื่นนำไปประยุกต์ใช้ได้

เกิดความรู้จากการทำงานวิจัย ทำให้ทราบว่ากลุ่มผู้ด้อยโอกาส เป็นกลุ่มหนึ่งที่ยังต้องการการดูแลจากภาครัฐหรือจากหน่วยงานอื่นอย่างต่อเนื่อง โดยความต้องการที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสอยากได้รับคือสามารถดูแลตนเองได้อย่างยั่งยืน นอกจากนั้นแล้วในกลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มที่ต้องการองค์ความรู้เพื่อต่อยอดผลิตทางการเกษตรที่ตนเองมีอยู่เพื่อสร้างรายได้และลดรายจ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ เช่น สมาชิกในกลุ่มเกิดปัญหาผลผลิตจากใส่เดือนดินเกินความต้องการ มีการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างอาชีพใหม่ ได้แก่ การเพาะพันธุ์ไม้ หรือ กล้าไม้ จำหน่าย โดยนำปุ๋ยใส่เดือนดินที่ได้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการบรรจุพันธุ์ไม้ลงในภาชนะ และนำไปจำหน่ายตามตลาดนัด ทำให้มีแหล่งในการใช้ประโยชน์จากปุ๋ยใส่เดือนดินเพิ่มเติมนอกเหนือจากใช้ในการเกษตร จะเห็นได้อย่างกรอบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ตำบลบึงยางคก เริ่มเป็นรูปร่าง โดยผ่านการขับเคลื่อนจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม โดยใช้ใส่เดือนดินเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ซึ่งพิจารณาได้จากพฤติกรรมของทั้งสามกลุ่มเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยองค์ความรู้ทั้งจากนักวิจัยเอง และเครือข่ายภายนอกเข้ามาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในส่วนของการวางแผนทีม ซึ่งมีการทำงานร่วมกันหลายส่วน ทั้งนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จากครู กศน. จากกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โรงเรียน กลุ่มเกษตรกร โดยนำเอาองค์ความรู้ใน

แต่ละด้าน บทบาทหน้าที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน เพื่อนำไปสู่แนวทางการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกิดภาคีการทำงานร่วมกันในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการเชื่อมโยงภาคีในชุมชนร่วมกัน ทั้งผู้ด้อยโอกาส เกษตรกร โรงเรียน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

นักวิจัย

หลังจากดำเนินงานวิจัยในระยะที่ ๑ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่สามารถเห็นได้ชัดเจน คือ กลุ่มเป้าหมายมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมโครงการวิจัย มีส่วนร่วมเป็นอย่างดี ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ไม่คาดคิดจะเกิดขึ้นจากกลุ่มตัวอย่าง เช่น ผู้ด้อยโอกาสเดินทางมาร่วมประชุมวิจัยลำบากเนื่องจากสภาพทางด้านร่างกาย ทำให้นักวิจัยมีการประชุมหาหรือหาแนวทางแก้ไขที่เป็นระบบ นักวิจัยมีทักษะในการมองปัญหาที่เกิดขึ้นและแก้ไขได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยที่นักวิจัยได้ใช้วิธีการลงไปตามบ้านของผู้ด้อยโอกาสเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากนักวิจัยที่เป็นครู กศน. ลาออกจากงาน ซึ่งนักวิจัยได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยให้ ครู กศน. ยังคงเป็นผู้ร่วมวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายและยังคงความรู้สึที่ดีต่อกระบวนการวิจัยที่ไม่ได้ยึดติดที่ตำแหน่งงานแต่ยึดมั่นที่ความมุ่งมั่นตั้งใจของนักวิจัย หรือในส่วนของโรงเรียนในช่วงแรกนักเรียนอาจจะไม่สนใจเมื่อหรือกับนักวิจัยแล้ว ได้มีการนำเอาไปบูรณาการในวิชาเลือกของโรงเรียนเพื่อสร้างความตระหนักและสามารถประยุกต์การเลี้ยงไส้เดือนดินในสาระวิชาแต่ละเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม

จะเห็นได้ว่านักวิจัยที่เข้าร่วมโครงการได้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกระบวนการวิจัยเชิงพื้นที่ที่ไม่สามารถควบคุมบริบทพื้นที่ได้ นักวิจัยต้องมีการปรับรูปแบบการวิจัยหรือแก้ไขปัญหาวิจัยตามสถานการณ์ทำให้เกิดทักษะ ความรู้ในด้านการวิจัยเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อสังคมที่สามารถสร้างนักวิจัยชุมชนที่เป็นประชาชนชาวบ้านไว้กับชุมชนเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสืบไป

เกษตรกร

กลุ่มเกษตรกรมีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้แหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ “บ้านบัวแก้ว” เป็นศูนย์กลาง ทำให้เกิดวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เกิดการสร้างวิธีการแก้ไขปัญหาใหม่ ๆ เกษตรกรมีการศึกษาหาข้อมูลมากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่ เมื่อตัดสินใจแล้วจะลงมือทำทันทีโดยขาดการไตร่ตรอง แต่ในปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรมีการหาข้อมูลในเรื่องที่จะแก้ไขปัญหาเพิ่มขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น เช่น ในกรณีการกำจัดมดที่มีในเลี้ยงไส้เดือนดิน กลุ่มเกษตรกรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยสรุปเป็นแนวทางในการแก้ไขและป้องกันมด โดยมีการรักษาความสะอาดสถานที่เลี้ยง และวางขาตั้งที่เลี้ยงไว้ในถ้วยที่เติมน้ำไว้ กระบวนการทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มเกษตรกรที่สะท้อนไปถึงการเรียนรู้ระหว่างกันได้เป็นอย่างดี

กลุ่มผู้ด้อยโอกาส

กลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีความเข้าใจในวิธีการเลี้ยงไส้เดือนดินในเบื้องต้น เป็นอย่างดี ส่งผลให้การเลี้ยงเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพแต่บางรายเกิดความคิดใหม่ หรือเทคนิคใหม่ในการเลี้ยงที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง

กลุ่มโรงเรียน

กลุ่มโรงเรียน มีการออกแบบกระบวนการวิจัยที่สามารถยืนยันได้ โดยให้บูรณาการกับสาระการเรียนรู้ โดยการนำดินที่ได้จากแปลงที่มีการใช้ปุ๋ยใส่เดือนดินไปทดสอบแร่ธาตุเพื่อยืนยันประโยชน์จากการใช้ปุ๋ยใส่เดือนดิน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมุ่งตอบคำถามอย่างเป็นระบบมีกระบวนการสอบทานที่เชื่อถือได้ โดยมีการส่งดินไปตรวจสอบคุณภาพที่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สรุป

จากผลการวิจัยพบว่า ใส่เดือนดินสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนและพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ในระดับที่น่าพอใจ โดยเฉพาะกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มโรงเรียน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนที่สุดของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ด้านความรู้ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นแล้วยังก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง ใส่ใจในสุขภาพของตนเอง โดยการหันมาใช้ปุ๋ยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เห็นคุณค่าของขยะที่สามารถนำมาแปรรูปหรือใช้ประโยชน์อื่นได้ ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างดี

การอภิปรายผล

การเลี้ยงใส่เดือนดินสามารถใช้เป็นกลไกในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสังเกตได้จากการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ โดยที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ทั้งกลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ และกลุ่มโรงเรียน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นมีการแบ่งปันเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน อาทิเช่น เพื่อนบ้านจะนำขยะอินทรีย์มาให้ครัวเรือนที่เลี้ยงใส่เดือน และครัวเรือนที่เลี้ยงใส่เดือน จะนำน้ำฉ่ำ ปุ๋ย และผลผลิตจากสวนครัว ไปให้ นอกจากนั้นแล้วกลุ่มเกษตรกรยังสามารถลดต้นทุนได้จากการใช้ปุ๋ยใส่เดือนทดแทนปุ๋ยเคมี และผลผลิตที่ได้ เช่น ผักคะน้า กะหล่ำ จะเก็บไว้ได้นาน และมีน้ำหนักมากกว่าเมื่อเทียบกับปุ๋ยเคมี ส่วนที่เหลือยังสามารถนำไปขายเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง ส่วนนักเรียนมีพฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยนไป เช่น มีการแยกขยะก่อนทิ้งและขยายให้ครัวเรือนอื่นที่สนใจได้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากความรู้เพิ่มขึ้น ทั้งในมิติเชิงเศรษฐกิจ เชิงสังคม และเชิงวัฒนธรรม และสามารถขยายผลไปสู่สังคมส่วนใหญ่ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมาลี สังข์ศรี (2556) กล่าวถึงการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย ส่วนใหญ่เริ่มที่ระดับตำบล จุดเน้นคือเพื่อพัฒนาอาชีพ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน และงานวิจัยของ นีออน พิณประดิษฐ์ และ คณะ (2552) กล่าวว่า สังคมแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบคือ การรวมกลุ่ม การบันทึกเก็บรักษาถ่ายทอดความรู้ และงานวิจัยของ วิโรจน์ ฉิมดี (2551) กล่าวว่า การให้ความรู้ในการพัฒนาอาชีพ ตามแนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียง ควรให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นงานวิจัยในอนาคต ควรส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มฝึกปลอดสารพิษ กลุ่มชายพันธุ์และผลผลิตจากไส้เดือนดิน โดยให้ตั้งอยู่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะสามารถช่วยพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้แล้ว แนวทางในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยการขยายผลจากงานวิจัย อาจจะต้องมีการเลือกพื้นที่เป้าหมายให้ชัดเจน โดยให้ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน และสร้างเครือข่ายโดยอาศัยการเรียนรู้ของคนในชุมชน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ สุมาลี สังข์ศรี (2556) ที่นำเสนอแนวทางการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยขั้นตอน 11 ขั้นตอน คือ (1) กำหนดพื้นที่เป้าหมาย (2) หาจุดเริ่มต้นและตั้งกลุ่มแกนกลาง (3) สร้างความสนใจในวงกว้าง (4) แสวงหาหุ้นส่วน (5) วิเคราะห์ชุมชนและจัดทำแผนพัฒนา (6) วิเคราะห์ศักยภาพของหุ้นส่วนและแบ่งปันความรับผิดชอบ (7) ดำเนินกิจกรรม (8) เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย (9) ติดตามประเมินผล (10) ประชาสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ (11) สร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้

ประเด็นที่สำคัญคือ แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถดำรงอยู่คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเมื่อสังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จะมีลักษณะที่สำคัญคือ ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการปัญหาต่าง รวมทั้งกำหนดแผนในการพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พรชัย เจตมาาน, 2559) สอดรับกับเงื่อนไขความรู้ในการพิจารณาปัญหาแบบองค์รวม ทำให้การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเป็นไปได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- นีออน พิณประดิษฐ์. (2552). การพัฒนาเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
 ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- พรชัย เจดามาน. (2559). เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (ออนไลน์). แหล่งที่มา
<http://www.oknation.net/blog/jedaman/2013/02/18/entry-1> สืบค้นวันที่ 15
 ตุลาคม 2559
- วิโรจน์ ฉิมดี. (2551). การพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสตรีตามแนวคิดเศรษฐกิจ
 พอเพียง ตำบลสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
 มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนทิพย์ช้าง. (2556). รายงานการสำรวจความต้องการส่งเสริมอาชีพ. ลำปาง :
 สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนทิพย์ช้าง.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2556). แนวทางการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้. วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ,
 6 (2) : 33 – 47.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
 พอเพียง และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2550). เศรษฐกิจ
 พอเพียงคืออะไร (พิมพ์ครั้งที่ 3). ปทุมธานี : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติ.

